

Сонячний
день

АНДРІЙ МИХАЙЛЮК

СОНЯЧНИЙ ДЕНЬ

ПОЕЗІЇ

1933—1935

Державне Літературне Видавництво

1936

Редактор Н. Потапчик
Техкерівник Я. Бронштейн
Коректор В. Потієнко

ЗМІСТ

Колосся слів 7

Співи серця

Стор.

Дивізійна пісенька	11
Співи серця	13
Пісенний похід	15
Крилате Полісся	18
Вечір—ніч	21
Севастополь	24
Любов	26
Цілунок	29
Осінній пейзаж	31
Вечоріє...	34

Наша земля

Вітряно	39
Звичайний день	42
На ставу	45
Один день	49
Ярина	52
Перший день молотьби	56
Солодкі плантації	91

Початок нового Полісся	64
Під час тринадцятого з'їзду Рад України	68
Пригода в переліску	73
Радість подорожі	78

Ліричний щоденник

Ювілейний парад	89
Бойове літо	93
Висока молодість (Двадцятому МЮД'ові)	96
Новоріччя	100
Бахмач, Дачна, 41.	104
Під теплий вечір...	108
Асфальт	112
Прекрасний дощ	117
Т. Г. Шевченкові	121
Моя осінь	125

Звіт про мандри

1. Листовний пролог	131
2. Уривок життя	138
3. Подруга	186
4. Дозвілля	141

КОЛОСЯ СЛІВ

Несу на суд свої чуття,
 зодягши в слово. Зрослі мислі,
 що вийшли з стану зачаття,
 уже стоять опуклі й стислі.
 Щоб не кульгаві й не криві
 рядки ладналися в дорогу,—
 я їх виношую в крові,
 я їх пускаю крізь тривогу
 терпкого серця, щоб зійшли
 і підвелися на папері.
 Я пестив їх. Вони росли
 прочиняли в далі двері.

Сповніли мужністю слова
і мислі стали норовисті
до зайвих слів. І повіва
взаємністю. Це серця вісті.
Це обрис образів і рим.
Це рима гримає, бо рима
притримує чуттів прогрім
і застигає незборима.
Все, що відчулося за рік,
словами вірними нависне.
Уже давно дано зарік
творити слово повновісне,
мов колосок із наших піль,
де чистих мислей повні зерна.
Коли ж у зерні є кукіль,
то буде сходовінь мізерна.

Коли колосся слів лежить
ще недостигле,— треба вміти
його навчити довго жить
і дивним образом гриміти.
Ласкаву зелень колоска
я полоскав у норовистих
прибоях мислі, щоб луска
спливла,

щоб колос чисто вистиг.

Я, виростаючи, точив,
своє перо, в змаганнях куте
щоб слово йшло до читачів
і серед них було відчуте.

СПІВИ СЕРЦЯ

ДИВІЗІЙНА ПІСЕНЬКА

*Сьомій стрілецькій
імени М. В. Фрунзе дивізії*

Панська згряя люто вила
тут у нашому краю,
як ми били Радзивіла
у Малинському бою.

Бміли бити, вміли гнати
панське кодрло звідціля.
Не повернуться магнати
на колгоспівські поля!

Ворог знову точить ікла,
щоб ударить звідусіль.
Дбай, щоб шабля добре сікла
і гвинтівка била в ціль!

Ми зуміємо тримати
в дні звитяжні й бойові
наші визвольні гармати
й наші танки громові.

Ми йдемо шляхами тими,
по яких колись ішли
наші славні побратими,
ті, що славу принесли.

Приєдналися до слави
наша мужність і порив.
Виростають наші лави
на шереги снайперів.

Ми прийшли із колективів
од заводів і полів.

Нас на перше місце вивів
Наш улюблений комдив.

Він прийшов і взявся з нами
за кування снайперів.

Ми зорієм орденами
Двох червоних прапорів.

СПІВИ СЕРЦЯ

Міцної радості вітрець
злегенька ворушив
тремтливе листячко сердець
моїх товаришів.
У пісні зводилась листва
сердець.— Гримучий спів!
Всіма частинами ества
тоді я спів цей пив.
Це ж оборонці молоді,
що перші дні в ряду.
— А й добре ж вивели тоді
ми пісню молоду!

Ми оглядались напослед
при кожному дворі,
як шлють вітання нам услід
кохані й матері.
Йдемо — і пісня бойова
ляга до приворіть,
що нам не тільки воювать,
а й подвиги творить!
Осіня синь. Відвага лиць
у синявій імлі.
Ми — за незайманість і міць
радянської землі!
У пілі зводилась листва
сердець. — Гримучий спів!
Всіма частинами ества
тоді я спів цей пив.
Ні, то не спів гримів. То рік
нестриманий розлив!
Це не забулося. Торік
Я йшов у лад. Цей спів
ішов із серця. Це було.
Це пісня маршова!
Що року ж місто і село
на призов ожива.
Бійці ідуть. Бійці несуть
заряджені серця.
І в цьому міць. І в цьому суть
червоного бійця.

ПІСЕННИЙ ПОХІД

29 серпня 1935 року київські комсомольці провели похід по слідах перших героїв українського комсомолу, що вирушив у бій проти банди Зеленого.

До Трипілля
через Хотів
по розложистих полях
слався славою походів
бойовий широкий шлях.
В теплу сонячну погоду
ми вимірювали путь
комсомольського походу,
несучи на банду лють.
Де Зелений на двоколці
з куркуленками гуляв, —
йшли відважні комсомольці
між гушавин і галяв.

На колишніх бойовищах,
то в яру, то на горбі —
ми доходили до вищих
верховин у боротьбі.
Сонце падало додолу,
щоб осяяти яри,
де звитяжці комсомолу
підіймали прапори.
Ой же

віяв

партизанський
подих слави по рядах.

По шляху,

де йшов Ратманський,
ми ще пройдемо в боях.
Нашим лісом,

нашим полем
до Трипілля підійшли.
Груди сповнюються болем
за братів, що полягли.
Обвівають кручі бризом
води нашого Дніпра.
Не один бандит з обрізом
виповзав тут із двора!
Встань, Трипілля,

і в безодні
нашим друзям передай,
що сьогодні

замість сотні
тисячі ладнає край.

Ми спроможні відплатити
за поругані тіла,
щоб не мріяли бандити
про скривавлені діла!

КРИЛАТЕ ПОЛІССЯ

1

Сивий Глухів
і древній Путивель
позбулися столітніх оков.
Вже підносяться зводи будівель,
замість замків і чорних церков.
Де історія сяяла кості,
де свавілля брело по лісах,—
підвелися міста в високості,
до небес прокладаючи шлях.
Посередині й зокола бродять
рештки тиші ...

Та дужче навкруг
невгамовні вітри колобродять
по рельєфу горбів і яруг.
Це над краєм розпростані крила
збушували широкі вітри.
Це Республіка навстяж відкрила
двері в небо — й ширяє згори.
Простяглися шляхи небесами,
й дивні соколи голосами
вишумовують вітер такий!
Над чернігівськими лісами
підіймаються літаки.

2

Любий друже! Та й хороше тис ти
мою руку в тепліні долонь.
Опускалися

парашутисти,
схвилювавши небес оболонь.
Ген у небі троянди.

Та диво,
ніби сплюсклі в блакитній імлі.
... Опускаються

нижче

тремтливо —

і розпукуються при землі.
Нам обом уже добре знайоме
це видовище. Зльоти. Стрибки.
Всецьке селище вибігло з дому ...
аж під небом дівки й парубки.

Лісова зкинута Понорниця
вже до світу ближче.

Це вона

аж до центру крилами пригорнеться —
і між ними зникне далина.
Літаки випростуються з поштою
і летять в чернігівські кутки,
щоб яними звітками попоштувать
всіх людей. Хороші літаки!
Я листа чекатиму від милого
не зза лісу, як було раніш.
З небозводу синього й похилого
прийде лист — і серцю радісніш.

ВЕЧІР — НІЧ

Стогнуть ріки, звужуючи гирла,
сіножаті б'ють у береги.
Узбережжю повдль остогиріла,
замість неї — трави навкруги.
Це наснага вистиглого сонця
свіжі трави зводить догори.
Знову травень широко сезониться,
як початок літньої пори.
Сіножаті звітрені. Та й хвиль же!
Наганяє кольори прибій.
Вся трава зелена,
а як виляже,
то по хвилях колір голубий.

Даль сивіє. Схоплюється звідти
прохолода першої зорі.
Закортіло вийти і розвідати,
чи теплїли води у Дніпрі.
Ідучи геть — геть по придніпров'ю,
я зійшов із лугу на поля.
Зашуміло тихою дїбровою,
залунало піснею здала.
Наростання радісної пісні
вабить серце.

Та й хороший спів!
Я зійшов на ниви переписані
рівними рядками буряків.
Бурячки дволисті.

Нїби крильця,
тріпотять і хиляться на сон.
Ось вони вже росами покрилися
і над ними зводиться озон.
День упав за обрїями ницьма.
Я підходжу ...

Хлопці поблизу.
Ми пішли з піснями й політницями
до села, що бачиться внизу.
До вподоби дївчина у майці,
і пісні, й хода по шпоришах.
У мені бентежно прокидається
парубоцька радісна душа.
У селі гриміли наші танці
без угаву.
Радощі! Весна!

Байдуже до того, чи зостанеться
хоч хвилинка ночі задля сна.
Я хоча й забув уже,

чи довго
ми гуляли.

(Це було торік) ...
Але радість вечора чудового
буде в мене в пам'яті повік.

СЕВАСТОПОЛЬ

Молода тополя.
Біля неї тополь.
Крихко темінь колеться.
Я самотно йду.
Наступає з поля.
Море: Севастополь!
Сунеться околиця,
наче по льоду.

Шпориші в морозі
шепчуться на вітрі.
Справді — ця тополенька,
ніби кипарис.

Море й по дорозі.
Ці пейзажі хитрі!
По горі поволеньки
байбарис поріс ...

Знову моря хвилі.
Деревця, мов рифи.
Це стоять облогою
київські сади.
Небеса похили.
Зор ієрогліфи.
Я в тумані плаваю —
і нема води.

Ніби Севастополь!
А насправді — Київ.
У яру — Глибочиця,
як сестра гори.
На тополю й тополь
листопад повіяв.
У гіллі хлюпочуться
молоді вітри.

ЛЮБОВ

Ніч.
Калина.
Річка лине.
Пахне сіножать.
Наче листя тополине,
кучері дрижать.
Нахиляється калина
в сутінки нічні:
стеле тіні на коліна
дівчині й мені.
Сяє тиша. Серед ночі
терпне сіножать.

Теплі кучері дівочі
хвилями біжать.
Хвилі в неї на голівці,
хвилі й на воді.
Я до плеса нахилився.
Води золоті.
Гостре саяво приколело
риб у глибині.
Залягло гаряче коло
місяця на дні.
Розгорається гаряче
саяво в царстві риб.
Води кружаться й неначе
закипає глиб.
Знизу хвилі підіймає
і спадає знов.
В мене в жилах закипає
молодеча кров.
Бушування вод і крові
водночас іде.
Це стукоче від любові
серце молоде.
Ця погода й ці левادي
збушували кров ...
Та не зважусь цілувати
милої... Немов
і наблизив, та збивали
погляди її.
В серці стиха заспівали
ніжні солов'ї.

Тільки в серці, бо над нами
вересень уже.
Він проходиться садами
і листки стриже.
Мила в сяйві. Ніч широка.
Це мені втямки.
Як сміялась, то на щоках
лагідні ямки.

ЦІЛУНОК

Все в обійми біля броду
темрява бере.
Виливають прохолоду
келехи дерев.
Шамотіння таємниче,
як і першу мить.
І тепер калина кличе,
і тепер шумить.
Ось і мила. Серце б'ється.
Майже водночас
ми прийшли. Ріка сміється
хвилями до нас.
В воду місяць ізза щовби
промені вмочив.

Срібні промені, немов би
схрещення мечів.
Річка хлюпається синню
сонної води.
Зустрічати ніч осінню
ми прийшли сюди.
Осінь - осінню. Достигла
і моя любов.
Шум калини. Мова стихла.
Зашуміла кров.
Пролетіла тінь літавця
небом навпростець.
Стиха милій заплітався
в кучері вітрець.
Затулили милій знову
кучері чоло.
Я мовчав. Але розмову
серце почало.
Я наважився. Цілунок.
Потиски мшні.
Це найкращий подарунок
дівчині й мені.
Проясніло все таємне,
сховане в душі.
Шум калини .. Віття темне.
Річка ... Комиші.
Мила гілку надломила
й ніжно — по щоці.
Вже насмілилася мила
хоч на жарти ці.

ОСІННІЙ ПЕЙЗАЖ

Коли осінь приходять —
приходить і пісня осіння.
Пісня родиться в серці.
А серце моє восени
вишумовує радощі,
ніби родюче насіння.
Хай воно проросте
і пісенні рядки звесенить.
Коли осінь приходять —
ростуть невимовні бажання,
незборимі, як пристрасть.
Вони мене в мандри ведуть.

Я ходжу по дібровах,
де літові пісня остання
піднялася з вітрами
і рушила з птицями в путь.
Опадають листки,
а дерева пощади й не просять.
Все одне не pomoже.
Закони природи. Нехай.
Прийде ранок і встеле
на землю розпростану просідь,
і покриє сріблястим
і луки, і праліс, і гай.
Як і завше, тоді
кров у серці хлюпне через вінця,
ніби літепло дня,
як буває воно восени.
День осінній проходить
приховано, нібито згинці,
і скрадливо жовтавить
осики й ясні ясени.
Прохододна земля.
Та дарма! Мое тіло не стерпне.
Я ходжу і наспівую
пісню свою голосну.
Це осіння любов!
А від неї бажання нестерпне:
цілувати все листя опале,
ласкати гілók голизну.
Це найлюбша пора!
Хай комусь — це пора завмирання.

А мені — розквітання.

Мені — невимовна любов
до природи й життя...
Простеляється паморозь рання
і мережає шлях.
Я в життя по такому ввійшов.
Це найкраща пора!
Я в гірлянди листків нарядився
й по - дитячому грався,
ласкав у гаю ясени.
Я споріднився з осінню.
Я восени народився,
восени покохав,
але я не помру восени.

ВЕЧОРІЄ ...

Дрібнесеньких листочків інею
тьма - тьмуща, ніжних і дзвінких.
За ніч удвоє з половиною
щоразу збільшується їх.
Я йду під гору. Краєвидами
мене приваблює узвіз.
Дерева зрастуються вітами.
І вечір іскорками звис.
Вже й на горі. З хиткого сієва
встає кряжами навкруги
величний образ —
образ Києва,
як витвір нашої снаги.

Шуміла тьма снігами й шинами
шамких машин.

А за кряжів
рвонувся вітер — і сніжинами
тоді ще дужче закружив.
Дерева вітрові корилися ...
Мороз насупився вгорі.
Мов од морозу, зашарілися
жовтавощокі ліхтарі.
Та й рясно ж їх!

І смерки шуляться.
Плазують, никнуть по кутках.
Багато зор по наших вулицях,
ще більше,
ніж у небесах.

НАША ЗЕМЛЯ

ВІТРЯНО

... Все готове, справне, перевірене,
хоч і в поле.

Тільки що не час.

Ось коли вода спід льоду вирине,
то й сівба докотиться до нас.

А тим часом води хороводяться,
і весні подзвонює гілля.

— Гайда, мила, в берег, як і водиться
зустрічати повідь, погулять!

Та й пішли широкою дорогою
від майстерні, що на щолопку,
Ідучи, ступали з оберегою,
щоб не грузти в землю ще липку.

Підійшли до берега.
Старалися,
щоб добутись якомсь островка.
Обережно, сторожко добралися,
хоч і крига видалась тривка.

Ну й краса!
Обоє видивлялися
у прозоре дзеркало води.
Ще й дерева широко хиталися:
то туди хитнеться, то сюди.
Налягла на віття ожеледиця,
вітка вітку стримано торка.
І льодок напевне й не зогледиться,
як майне від тиску вітерка.

І сніжок од сонця скоро вив'яне,
поведе струмочки до яруг.
Вже й сьогодні небо, мов полив'яне,
висіває промені навкруг.
У гіллі розпростується березень,
сколихнувши радощі бруньок.

— Бачиш, мила, хороше на березі
провожати сонячний деньок!

Там льодок прощається з галузкою,
хрускотить, мов сім'ячко луза.
А внизу кора червона лускає —
набрякає соками лоза.

Де були корчами поштамповані,
і коньками крайні льоди,
чути подих буряної повені,
видко перші вибухи води.

Нап'ялася дівчині потилиця —
вітровіня збурило платка.
... Певне, прийде, приязно поділиться
з подругами радістю.

Така
радість серце сповнювала дівчині,
що її не можна позабуть.
Почуття незбагнені й невивчені
про любов, про щастя, про судьбу.
А весна жбурля несамовитими
дикими вітрами. І шумлять
всі дерева схиленими вітами,
щоб весну відчула вся земля!

ЗВИЧАЙНИЙ ДЕНЬ

Молодої прозелені прошви
позначали стрічками шлях.
Наступали боязко підошви
на пручку травцю по краях.
Повновиде, викупане сонце
щойно вийшло з синьої води
і застигло в сизій оболонці,
освітивши землю молодих.
Виходжайте в поле,

подивіться,
як вібрує сонячна снага,
і до сонця жадібна травиця
пручко ручки ніжні простяга!

Землі пахнуть духом перегною
і міцною свіжістю весни.
Невимовну спрагу посівної
піднесли поорані лани.
Вже на поле виїхали валки
і збудили спокій навкруги.
Скрізь підводи, борони й сівалки,
череваті лантухи, плуги.
Гуркотять полудрабки нервові,
гомонять спокійні сівачі.
Все готове, всі напоготові,—
перевірку зроблено вночі.

Ой ви, ниви, вивітрені й теплі!
Грунт уже поволеньки протрях.
Зашуміли трави тонкостеблі
й потяглись підводи за вітряк ...
За вітряк, за жито, за пшеницю,
де парує збуджена рілля,
де для ярих обрано дільниці,
де машини стримано гримлять.

Зупинивши валку край дороги,
повторив накази бригадир.
Десь у нього серце без тривоги,
і картуз у нього набакир.
Перед ним розкинулися ріллі.
Ріллі добрі!

Вистигли вони.

Оживала збоку на дозвіллі
зеленава гладь озимини.
Мимоволі кидалася в очі
люба постать в сизому диму.
То зухвалі кучері дівочі
не давали спокою йому.
Він радів:
хліба його щасливі!
Він радів:
підводяться хліба!
Він радів:
найкраща в колективі
трактористка — це його судьба!
Це вона, кохана, по масиві
повела найпершу борозну,
щоб родили землі в колективі
ярину дорідну та рясну.
... Пригадалась буря березнева,
як у першу повідь вітрової
вигинав у березі дерева
і платка підбурював на ній.

НА СТАВУ

Ми попідкачували високо холоші
і за хвилину кинулися вбрід.
Я вірив дідові,
що влови прехороші,
що треба тільки вибрати як слід.
На сході витяглися смуги червонясті.
Бродила пара скрізь по мочарах.
Ставок вилискує.

Стримлять рибальські снасті.
Почувся трепет риби в ятерах.
Брели, витрушуючи рибу з каламуті.
А в кошелях аж грають світлячки.
Це очі риб'ячі, неначе краплі ртуті,
мигтять на сяйві мідної луски.

Дід поспішив —

і наче воду вилив
в корзину жовті трепетні тіла.
Старечі радощі!

Сьогодні добрий вилов.
На краше йдуть улюблені діла.
На риб уловлених, лиснючих і ядерних,
зловійкувато місяць погляда ...
Бере покvapливо досвідчений ятерник
широкі весла ..

Хлюпнула вода.

Ми вже відчалювали, плинучи на глибші
місця трусить верети й ятері.
Там риба кидалась. Там влови щонайліпші,
як і завжди вночі о цій порі.
Скрізь повитрушували й плинули на берг.
Мигтіла риба.

Плескали хвости.

Дивився дід на риб срібляноперих
і обцяв ще кращих завести.
Двома веслує він.

І руки невгамовні!
Під краєм човен сторожко рипів.
Старечі радощі!

Сливе по вінця в човні
в'юнів і щук, линів і коропів.
... Перебираємо, а дід веде своєї,
все про життя в минулому й тепер.
Кляне минувшину. Життя не мав од неї.
Але тепер з очей полуду стер.

— Колись водилося: ловили ми на продаж.
Самі не їли. Проклята пора ...
Як щастя трапиться й путящої набродиш,
то заберуть до панського двора ...

На долю випало хоч раз у многоріччі
йому пожити

ще й помолодїть.

Тремтіли жмурки зморшок на обличчі,
неначе зморшки жмуток на воді.

— Ми ж і наловлюємо.

Прямо, як у морі!

Сьогодні мало, це ж іще не те.
Ось ти приїль в мої краї просторі,
коли калина в лузі завіте.
Калина вблїється — і вже мені не спитьс.
Весь час у лузі, ніби змаленів.
Як цвіт калиновий, то риба нересгиться.
Тоді й лови, здебільшого линів ...

Ми йшли до табору.

Переліском ішовши,

дід гомонів, хвалив рибальську сїть ...
Казав, що там

годин за дві, не довше,
вже треба буде знову потрусить.
Сьогодні дід себе в розмові видав,
як презавзятого рибалку.

Ми ж ішли
і придивлялися до сонних краєвидів.
Рожеві смуги в небі narосли.
І там, де сходитьиме сонце червонясте,
хтось хмарним віхтем небо витира.
Торішній бурий лист ...

Хрупкі стебельця рясту ...
Бентежний трепет риби в ятерах !

ОДИН ДЕНЬ

Коли почався день,
заходили вдесьте.
На кожній борозні дзвеніла колішня.
Плуги пливли кудись
аж ген туди, де сяде
натомлене й спітніле сонце після дня.
Навколо дим стояв.

Ялучою махрою
всі затягалися — безвусі й вусачі.
А вітер не зівав.

Він пошумів горою,
підкочуючи сонце геть у височінь !
Як сонце допливло
і виросло в зеніті,
в полях Республіки звелися прапорці.

... Мішали в жолобах,
не гаючи ні миті;
з обмішки рвалися білясті вихорці.
Вели до таборів
вже випряжені коні.
Ось пару привели, замилену й баску.
А в таборі бузок.
Уже весна в розгоні.
Збубнявілі бруньки бриніли на бузку.
Сідали сівачі
по таборах — і їли
свій кривний добрий хліб і страви запашні.
Жували похапки.
Аджеж багато діла.
Земля жадає буйної пашні.
Вони потомлені,
та кожному байдужки.
Погода сонячна не ждатиме на нас.
На відрах польових
подзвонювали дужки.
Вже напувати час і вирушати час.
Змахнувши на ході
солоні краплі поту,
рушали сівачі — нові творці полів.
Старанно берегли
воложну прохолоду,
щоб їхній ґрунт масний не сох, не попелів.
Республіка гримить
машинами по нивах
після обідньої весняної пори.

Спустили табори.

Лише листки стіннівок
з портретами вождя — квітчали табори.
А сонце плине вниз.

Звертає на спочинок.
Ось перші сутінки, неначе сива повсть.
Вже сонце допливло.

Над обрієм — утинок.
Востаннє глянуло, і в синяву — шубовсть!

ЯРИНА

Шум хлібів поля переливали
з краю в край — барвисті, наче плавні.
Дівчина ступала, мов по клядці,
по шляху, де шпоришевий шов.
Йй у грудях молодість снівала :
йй недавно вийшло — десь у травні —
незабутніх радісних шістнадцять
і тоді ж сімнадцятий пішов.

Так завжди дівоче серце пружить,
коли рік сімнадцятий приходить,
коли совце кидає під ноги
оберемки пружного тепла.
Поглядає... Очі мрійно мружить.
Стиха пісню сонячну заводить ...
До вівса підходить із дороги
йй простягає руку до стебла.

Зупинилась, гладячи волоття,
і згадала спеку посівної,
де й вона чимало працювала,
щоб пишався пашнями посів.
А тепер озимі вже молотять.
скоро й ярі зляжуть під косою ...
І вона любовно поглядала
на ласкаву прозолоть вісів.

Далина ставала золотіша,
а дорога слалася, мов проділь,
між полями, повними врожаю,
де початок полудня повис.
Непорушність. Витримана тиша.
Тинь од неї виструнилась одаль.
Колихнулась тиша. З того краю
торохтів невитримано віз.

Ближче... Ближче... Майже біля неї.
Віз гримить. Подзвонюють удила.
Вже копита цокають, і поруч
аж гарцює пара вороних.
Поспитав знайомої своєї,
де, куди, чого вона ходила.
— Та піду відвідаю дозори,
перевірю наших вартових.

Вже за мить за курявою воза
торохтіння стихлилося. Небо
нависало сутінками, ніби
велетенська вигнута черинь.

Знов навколо тиша срібнороса —
і тоді хотілось когонебудь
отуто зустріти серед хліба,
де самотня літня вечорінь.

Та вона нікого не зустріла,
бо вона й не бачила нікого.
Степ та й степ. Не трапилося щастя
вартового стріти, як на зло.
Аж нараз ген-ген забовваніла
ледь помітна постать вартового.
Саме там, де в обрій кривулястий
колосальне сонце поповзло.

Він її, здається, не помітив
і пішов од неї в протилежний
край масиву — сповага, розважно
полям сивим, вогким, запашним.
А вона, з пучком гарячих квітів,
озирнувшись, потім обережно
пробрела швиденько через пасні
та й побігла назирці за ним.

Вже була, здавалось, біля нього,
але він підводився на вежу
і не бачив гості дорогої,
що прибігла нивами навкис.
Він поглянув з вежі на дорогу,
щоб усе навколишнє простежить,
та й заглядів постать у сувої
привечірніх сутінків — і зліз.

Пропливає темрява полями.
Ярина шумує, майже стигла.
Дівчина вже горнеться до нього,
по чуприні глядячи його.
І коли допитливіше глянуть,
то й помітно стане, що прибігла
не лише до нього — вартового,
а й до нього — милого свого.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ МОЛОТЬБИ

Світанок лагідного літа
біля машинища настиг.
Ще нікогісінько ... Улита
перехопилася на стіг.
Валує пес напроти.

Сторож
безсонно ходить поміж скирт.
На полі дишеться просторіш.
Міцне повітря, ніби спирт.
А їй же здавна до вподоби
світанки, сповнені краси.
Отак би стрибнути в потопа
волги й сизої роси!

Вона стояла й молоділа.
Душею підліток.

А втім,
хіба ж у неї мало діла,
щоб любитися густим
покровом росяним?

Коли б же
скоріше сходилися всі.
Ідуть.

Ідуть.
Бо такі ліпше
розпочинати по росі.

Улиті пружилося тіло
крізь білу кохточку тугу.
Як і щороку, їй кортіло
зайняти місце на стогу.
Для цього варто й недоспати,
аби розвінчувати стіг
і вниз пускати водоспади
снопів зернистих і товстих.
Улита зорить на дорогу,
де цілі натовпи.

Вони,
вітаючись, ідуть до стогу,
з завіс хиткої сивини.
Вже й сторож ген через толоку
додому рушив із хортом.
Уже зійшлися всі до току
то поодинокі, то гуртом.

Тоді над нивами війнувся
в погоню темряві гудок.
Од нього тихо колихнувся
сутінкуватий холодок.
Дарма розкочується оглух
сигналу ...

Люди ж на полях!
Спід ожередів одвологлих
вози викочують на шлях.
Підводять коней,

запрягають
і вирушають по снопи.
Погожих тижнів не прогають
немов аж просяться степи.
В дзвінких зернятах, мов дробинах
їх труд високий і тугий.
... Уже полізли по драбинах,
на ожереди й на стоги.

Опуклі скельця окулярів
заблисли синьо над столом.
Максим — на стійці.

Пас ударив,
неначе вибивши чолом.
Гармидер повагом усівся
і тік од постатей захряс.
Мов у пропасниці, трусився
розгонистий соломотряс.
Максим комусь махнув рукою,
але хіба тут розбереш.

Робота ж піниться рікою,
якій немає узбереж!
Але Улита розібрала —
і стало радісно обом.
Вона розгойдано жбурляла
важким, мов кованим, снопом.
Але які ж у неї рухи!
Яке задьористе лице!
Коли розмахуються руки,
дівчатам зазидьки на це.

Пливе й пливе ріка пшениці
на стіл похилий і слизький.
Максим підносить у правиці
важкі вугласті колоски.
Зернята випорснули дзвінко,
коли жмутка цього зарив.
— Ех, і вродила ж Українка,
що й колос важче гузирів!

Улиті видно все зі стогу,
та задивлятися не час,
щоб не забився на тривогу
розгонистий соломотряс.
Проте помітила: підводи
рядком під'їхали на тік.
Сипнули хвилю позолоти
в дошата ящики. Потік
пшениці плив од молотарки
в вози, рівняючи краї.

Уже стоять біля безтарки
підстаркуваті возі.
Вони досвідчені. Щороку
відводять валки на зсиппункт.
Вони вже вивчили дорогу
по широчезному степу.
День розгортався, ніби повість,
і скрізь у просторі дуднів.
Так виростали на життьовість
змістовні

числа

трудоднів.
Поскрипуючи, поза ровом
пливла вантажена гарба.
Рум'янцем свіжим і здоровим
заграва вийшла зза горба.
Світання.

Павігер.

Остання
пташва доспіває неклад.
Машина в стані наростання
аж захлиналася — ревла!
А зерно широко зуділо,
позолотіле на ситах.
Щиріше бралися за діло,
та й не зогледілися так,
що все осяйністю залито
і на стогах і при столі.

Зза лісу зводилося літо
з величним сонцем на чолі.

СОЛОДКІ ПЛАНТАЦІ!

Хвилюється, шепчеться гичка лапата.
Поля простяглися за обрій, у даль.
Довкола видзвонюють гострі лопати,
на сонці вилискує клепана сталь.
Хоч сонце й заблисло, та степ іще мокрий.
Полискує барвами росяна падь.
Заходять рядами, ладнаються окрай,
щоб золото біле в погоду копать.
Це осінь. Це сонце натомлене зверне:
скупіше проміння, повільніший рух.
Це осінь. Вилискують поживтю стерні.
Це літа окраець за ровом дотрух.

Вже хмуриться обрій. Зривається вітер.
Конвейер погоди міняється. Дош!
Це осінь. І вітер будячча все витер.
Лише по долинах висвистує хвощ.
Це осінь. Тому, як і вчора, сьогодні
шумує роботи нестримної вир.
Вдивляючись пильно, чи наслідки годні,
чи добра робота, — іде бригадир.

Хвилюється, шепчється гичка лапата.
Поля простяглися за обрій, у даль.
Розкисла земля налипа на лопати.
Довкола дзвенять буряки, мов кришталь.
Ось вітер подужчав, і ниті дощинок
мов бабине літо, у безвість поніс.
Жовтіє проміння в зелених долинах,
пройшовши над полем ши́ оким навкіс.
Серпанком романтики все оповито.
Так люблю ... Так мило ... Так ... Ах, красота!
Доспіває жайворонок сумовито ...
і ... ниточку срібну під небом сота.
Та хай. Його пісня осіння приємна.
Тим більше, як слухає добрий копач.
Але, коли схоче послухати немна,
то краще без цього! Ти, пташко, пробач, —
пробач за маленьку причіпку поета,
але зрозумій — на заводі стаєш.
Сьогодні ж чекають на бруто і нетто
цукрові заводи. Горлають: — Даєш!

Поля демонструють високу цукровість,
а люди готовість і певність руки.
Копають, копають на честь і на совість
дорідні й від того криккі буряки.
Всі люди привітні у повені саява,
як сонця осіннього тепла щока.
Сьогодні й задьориста пісня не зайва —
доречна, як шаркання лап Кашука.
Ця пісня над полем зривається вихрем,
дзвінка та бадьора, як вистук лопат.
Вона переможно окреслює цифри,
в роботі підтримує розмах і лад.
... Пружинява темінь осінньої ночі
холодними росами в полі ляга.
Урвалися співи дівочі й жіночі,
неначе замерли колгоспівські га.
І степ заніміло лежить. Та буває
послухаєш: наче він знову ожив.
То там походжає і тихо співає
один з невисипущих нічних сторожів.

ПОЧАТОК НОВОГО ПОЛІССЯ

То буйний бур'ян, то латаття
ці землі родили колись.
Спадало велике прокляття
на лоно поліських узлісь.

Прокляття!.. Та землі не винні,
бо й землі терпіли грабіж.
Черпавши снагу в баговинні
щороку хижіш і грубіш,
пани й куркулі загребуші
снаги не давали землі.
Тоді й народилося з пущі
нове передгроззя в імлі.

Шуміли бори непробудні,
простягшись аж геть під Москву --
і знайдену правду про будні
несли на поліську мокву.
Бори.

Передгроззя.

Та раптом
війнула гроза в глушину.
З нужденністю,

голодом,
лаптем

почато нещадну війну.
Приносили волю на вістрях,
як смерть куркулям і панам.
Тоді кулеметами вистриг
дорогу просторішу нам
у диких лісах —
партизанський
безсмертної слави загін,
що владу робочо - селянську
в боях не віддав на загин.
Ворожі дороги заборсав
загін партизанський.

То він
підносив героїку Щорсів
із наших одважних лавин.
В огнях революції витрях
орошений кривцею край,
щоб квітнув на вільному вітрі
хвилястий новий урожай.

Як стяг перемоги піднісся,
то виросла кожна деталь
рельєфної карти Полісся
і стала яснішою даль
новітніх просторів!

На карті
чорні родюча земля.
Масиви стоять в авангарді,
зникають смугнасті поля.
Де ниділа площа болотна,
де плуга ніхто не глибив —
тепер широчезні полотна
підносять волоття хлібів.

Спалахує творче горіння,
а тління пішло в небуття.
Ще глибше пускають коріння
дерева нового життя.
Поліської вільгості подих
проходить по землях моїх.
Над плесами рік повноводих
тьма-тьмуца дерев садових.
Дерева життя! На деревах
врожаї гілля простяга.
У дзеркалі вод кришталевих —
міцна життєдайна снага.
Від кожної річки по схилу
плоди в садовому гіллі.
Вони випромінюють силу
нових садоводів землі.

Підводяться землі потоплі
з болот — у масиви, сюди!
Картопля, тютюн і коноплі
так само цвітуть, як сади.
Потоками овоч і збіжжя
пливе в колективські двори.
В краю, де було бездоріжжя,
взялися дороги творить.
Встеляється путь кам'яниста
в поліський оновлений день.
То славна рука комуніста
дороги в майбуття кладе!
Де ниділа площа болотна,
де плуга ніхто не глибив,
тепер широчезні полотна
підносять волоття хлібів.
Цей край і тепер і щороку
хліба колосисті погне.
Стає на дорогу широку
Полісся мое запашне:

ПІД ЧАС ТРИНАДЦЯТОГО
ЗІЗДУ РАД УКРАЇНИ

Київськими вулицями знову
ходить слава визвольних атак,
що лягла незламністю в основу
наших рад і радощів!..

Отак
молодіє Київ урочистий
днями з'їзду...

Похапцем іду
по панелі всніженій і чистій
крізь мою столицю молоду.
Стали вряд армійцями залоги
кучеряві київські сади.
Там на з'їзді слава перемоги
за столом президії сидить.

На дроти замріяні й музичні
вечоринь усяяла сніги.
Все полиго полиском. У січні
так весняно й тепло навкруги!
Сяйво німбів. Опера. Щасливі
поспішають натовпи за ріг
з Ленінської вулиці. В напльві
я знайому постать постеріг.

— Здрастуй!

— Здрастуй!

Приязні привіти
і розмова радісна така,
що й на з'їзді трапилося стріти
делегата, друга, земляка.
Ми по сходах зводилися вгору:
певне, скоро дзвоник задзвенить.
Він казав, що тільки позавчора
прибули з Германівки вони.
Ті ж довгасті вусики біляві,
все таке ж незмінне в земляка.
Викликає спогади в уяві
мужня пошрамована рука.

* * *

Ой, шуміла росяна ліщина,
в тихій шуми кутавши слова.
— Їдь же, сину.
Кличе батьківщина
пролетарська наша!..
Прощавай!

— Прощайте !
Вихопився з п'ятери
карий кінь, та п'ятера де не киць.
Міцно тиснув карого чобітьми,
доганявши дальню далечінь.
У повіддя ви́пилися пальці,
а каблуки — Карому в боки.
Тільки й мрії: Київ... арсенальці...
де брати його — робітники.
Арсенальці. Київ. Поза яром
доїжджав до міста по межі.
Пощастило стати незабаром
в регулярну армію служити.
Він у дні грудневих сніговів
наступав на Київ —
і радів,
як поривно випростався Київ
на вітання визвольних рядів.
Ледве грудень щілини Дніпра,
на просторі хитрого Дніпра,
їх провів на цей бік Алексеєв
на світанні... Радісна пора!

* * *

Мова, повна згадкою такою,
наче пісня буряна й лунка!
Це ж земляк потиснувся рукою,
де сліди ворожого клинка.
Та й багато в залі є знайомих,
що несли звитяги бойові.

На фронтах, у радах, у ревкомках
їхня мужність виросла в крові.
Це ж у цьому випуклому залі
я в мотиві гімну розібрав,
що вони
в Інтернаціоналі
здобули великих людських прав.
Це вони
снаги своєї повинь
понесли з боєцького русла
до полів, заводів і рештовань,
щоб країна всіх переросла!

Саме це потверджує словами
мій земляк,
але не взагалі.
Він посвідчив добрими хлібами
про свою роботу на селі.
Він повів розмову, показавши
більшовицькі радощі полів.
— За діла в колгоспі, як і завше,
я душею власною болів!
В мене люди ділом одностайні,
і вони добилися свого,
що поля врожайні, а на стайні
рисаки гарячі, як огонь!

Землякова мова невгамовна
і мені наснаги надала.
Мова певна й гордощами повна
за нові сьгоднішні діла.

Це слова високого мотиву
перемоги. Це вже говорив
не лише господар колективу,
а господар краю. І порив
наростав, одсвічував любов'ю
до всієї нашої землі.
Він її здобув своєю кров'ю
з усіма відважними в числі.

Де не глянеш: гори, чи лощини,
то мое, то наше. Де не глянь—
протяглась моєї батьківщини
кров'ю одвойована земля!

З Ленінграда
до Владивостока,
з крижаних
до чорноморських вод —
батьківщина волею широка
досягає зоряних висот.
Дні.

Висоти.

Зоряна країна
підіймає наші почуття.

Це моя,
це наша батьківщина,
дорога радянська батьківщина,
більшовицька рідна батьківщина
молодого світлого життя!

ПРИГОДА В ПЕРЕЛІСКУ

Кінь ушима пряде!
Кінь тривожно поводить ушима.
Він аж виструнив шию
і трошки на задні осів,
бо на кряж вигинастий
оперлася ніч нерушима,
бо натискує дуже
важучий і чорний масив.
Раптом звівся навдобики,
мов пушена в дію підойма.
Ворухнулася темрява,
наче вона ожила.

Кінь захріп і рвонувся,
ні миті не встоявши
стойма,
відчуваючи жах,
наче дотик страшного жала.

Ворушилася ніч,
набрякаючи жахом. Як привиди—
всі куші. Як волосся,
підводилось дибом
гілля.

Але я не боявся!
Я знав,
що коня мого виведе
його спритність і розум,
що ми втечемо звідтіля ...

Божевільний галоп!
Шматували і рвали підкови
денікінським пострілом
розчехнуту надвое ніч.
І коли б там зустрівся
хтонебудь тоді випадково,
то поліг би, як стій,
між дичавих
високих
узбіч!

У розгоні їзди
я забувся про все. Про погоню
я забувся також,
але огиря пошепки гнав:

— Не піддайся, мій коню,
не зраджуй, улюблений коню!..
Кінь шалено летів.
Другий постріл
позаду
стогнав ...

— Вигинайся
й неси мене,
з темряви рибою викинись,
рятуючи звістку,
зашиту в рипуче сідло!
Щоб ні доторку кулі денікінця
не зазнали ми вдвох,
щоб домчали до полку в село ...

Отаке то було!..

Тут надірвано розповідь. Хлопці
затягалися синню махорки,
пускали кільчастий димок.
Оповідач мовчав.
В голові гуготіло, що в топці,
незвичайне багаття
міцних романтичних думок.
— І що ж би ви думали?!
Звістку домчав я
завчасу.
Коник мій — друг мій найкращий—
хід бойовища рішив.

Банді денікінській
ми завдали тоді часу,
а коник мій
став тоді другом
усіх моїх товаришів.

Кінь!
Його вже ніщо не спіяло
ніколи:
ні віхола,
ні дощі заливні,
ні річок скрижаніла вода.
Це на конях таких партизанських
до нас Революція їхала,
і Республіка їхала,
заквітчана й молода.

Кінь мій був у боях.
Він мережку героїки виткав.
Бездоганно літав,
вигинаючи холку свою.
Він прекрасний мій друг
і найкращий
з уславлених свідків
бойового життя,
що завжди виручав у бою.
... Оповідач замовк.
Закурив махряка з табакерки.
Слухачів захопив
і самого себе захопив.

— Ех, і їздив же я,
на коні виграваючи! Верхи
я проміряв простори
безмежних радянських степів.

Ще розказував він,
як од Білого моря й до Чорного
на своєму коні
поруч танків і поруч гармат
він возив боротьбу
і звитязтво часу неповторного,
як він коней любив —
і, звичайно, любив недарма!

РАДІСТЬ ПОДОРОЖІ

Тоне в зелень Чернігів.
А поїзд одходить — і враз
у склепіння моста
поривається з стрімкістю сокола.
Промайнула Десна.
Болота зашугали повз нас.
Потяглась далина —
і колесами рівно зацокала.

Прощавай, придесення!
Ми вже на жовтавих полях,
забудованих копами,
сповнених тишею вранці.

Ген озими півкопи
вдивляються тихо на шлях,
а на ярих полях
загораються теплі рум'янці.

Підійнявся світанок
і погляди наші зустрів
переливами рос,
що були по серпневому сиві.
Гарцювали в полях
табуни подорожніх вітрів
по слизьких колосках,
наганяючи хвилі в масиві.

Подорожні вітри
навівають найлюбші думки.
Щоб не збутися їх,
я напружую пам'ять навмисне.
Радість подорожі,
як і завше, дається втямки,
та сьогодні вона
молодечою піснею висне.

Вибивають колеса,
скандуючи пісню мою.
Копи мчаться назад,
оступаючись нібито задки.

На просторих полях
недовершені мислі сную —
перша з подорожей
виринає уривками згадки.

Пригадалося те,
що від мене стоїть оддалік.
Пригадалися дні,
що мені доставалися дорого.
Ще тоді, як мені
ледь пішло на шістнадцятий рік,
я рушав у життя
в день осяйності літа просторого.

День виводив мене
аж за царину, в поле, туди,
де шуміла роса,
як оце і сьогодні на полі.
День проводив мене.
Я вже знав, як до міста дійти,
і пішов, і пішов,
та дорога тяглася поволі.

Але я не пригадую
в полі прибою хлібів,
на полях не було ще
таких, як сьогодні, масивів.

Я тоді цих полів —
я по правді скажу — не любив,
бо натруджений ґрунт
піріями гушавими сівів.

Пригадалося давнє.
Злиденні сусіди мої
на глитайських полях
день по дневі згиналися влітку.
Хоч своє осипалось,
глушилося все в пірї,
а косили глитайське,
тягнувши тягар одробітку.

Ідучи, я хотів,
щоб мені не було вороття.
Збитий пил осідав
на обличчя, на одіж, на ступні.
Це тоді починавсь
перший розділ мого життя,
перший розділ життя,
що по ньому пішлися наступні.

Перша з подорожей!
Ти мене привела на поріг
дивовижних наук,
що стояли немов загадковості.

Почалось навчання.

Я навчався — і сил не беріг,
щоб рости на співця,
і творця більшовицької повісті.

... А колеса гримлять,
пересотуючи далечінь,
як і я, сидючи,
пересотую спогадів павоць.
За вагонами сонце
пливе невідступно, мов тінь :
радість подорожі
і його мальовничістю бавить.

Духм'яніє навколо.

Полинь. Деревій. Блекота.
День серпневий п'янить,
як п'янять передбачені стрічі.
Якось любо ставало,
коли паровоз клекодав
і змужнілий врожай
заглядався зернятами в вічі.

Безугавний прибій

подорожніх вітрів гомонів
між рядами півкіп —
і снопи зашаповані торгав.

Ми дивилися в вікна
на стиглі врожаї ланів,
як на радість і честь
колективців, голів і парторгів.

Ми вслухалися пильно.

Ми чули, як повно шумлять
колоски на півкопах ...
І нам не байдуже до того.
Вся земля, що навколо,
це наша любима земля —
батьківщина хлібів,
батьківщина життя молодого.

Батьківщино моя!

Пригадалися давні часи.
Ти смугнаста була,
на колосі була череззерниця.
А тепер же хліба!
Поле сповнене сили й краси.
Скільки радості в тому,
що давнощі вже не повернуться!

На хвилястому полі

гойдається, мов корабель,
вихилястий состав,
переплеснутий сивістю диму.

Ми вітали простори
багатих поліських земель,
не Полісся лише,
а країну мою несходиму.

Всю країну мою,
де по землях нема глитаїв —
росіян, українців,
євреїв, татар, білорусів.
Я безмежно радів
і свого почуття не таїв,
закликаючи щедро
на мову сусідів і друзів.

Ми стрічали в'язальниць,
вітаючи кожну метку.
Та й хороші ж вони!
Поміж ними була бригадирша,
що від того часу
до сьогодні мені впам'ятку,
як найкраща в'язальниця
й вірна співавторка вірша.

І хотілося встати,
в ту сонячну повільну піти,
пропливтися по хвилях,
щоб руки метлялись, як весла,

допливти до в'язальниць,
де тихо пашня шепотить,
і в'язати накошене
в жовті круті перевесла.

Та состав гримотів,
увірвавши потоки думок,
Яри а потяглася,
густими вітрами принижена.
Наші ніздрі тоді
лоскотав солодкавий димок,
а путі повертали
в околиці древнього Ніжена.

Проминали лісок,
де доріжка струнка й чепурна,
де на всі стовбури
налягло безгоміння зелене.
В вітах сонце порске.
Чи воно вигляда, чи пірна,
то щоразу киває
знайомо й привітно до мене.

... Сонце ринуло вниз,
Холоділо повітря тоді.
Так на наших очах
день хилився й повдленьки старів.

Забілили гречки.

Ми вже справді немов по воді
пропливали вперед
по безмежному плесу гектарів.

Вечір вогко запах.

Скоро плюснеться сонце в хліба,
Та йому вже туди,
як на око, то буде три сажні.
Перед нами завод.
Салютує смаглява труба.
Поступово ховаються
в сутінках ниви пейзажні.

Постає Конотіп.

Ми до нього мчимо навпростець.
Пролітаємо далі
землею прекрасною нашою.
Радість подорожі!
Це тобі вже напевне й кінець
Але ні! Не кінець!
Я ж тобою цю пісню наснажую

ЛІРИЧНИЙ ЩОДЕННИК

ЮВІЛЕЙНИЙ ПАРАД

*сьомої стрілецької дівізі Червонопрапорної
ім. М. В. Фрунзе дивізії*

У всіх росло захоплення і подив,
коли вони дивилися на шлях :
за полком полк,

ритмуючи,
проходив,

як і колись проходили в боях.

Бід такту ніг

земля здригає навіть —

веде парад дивізія бійців.

Осіннє сонце променями славить

стрункі ряди озброєних синів —

міцних синів Республіки моєї,
достойних класу й партії синів,
що з бойовищ приносили трофеї
тоді, як всесвіт війнами бринів.
Тепер,

коли
grimлять потужні марші,
коли тріпоче прапор перемог, —
беруть слова бійці, роками старші,
що їхній волос криє сивий мох.
І вироста, окреслюється здавна
минулих воєн грізний героїзм.
Ішла вона незламлена і славна
Червонопрапорна
в бої за комунізм.

Та над усе —

Малинське бойовище,
де багатьом скорочено життя,
де прапор волі випростався вище,
де повно квітло честі почуття.
Тепер,

коли
grimлять потужні марші,
коли тріпоче прапор перемог, —
беруть слова бійці, роками старші,
що їхній волос криє сивий мох.
Вони говорять мовою традицій,
та мова ця відроджується знов.
Про ті часи, як бився ворог нищий,
розповідає славний Столяров.

Він — командир червоної розвідки —
затримав похід польських патрулів.
Навколо — ворог.

Помочі нізвідки.
А з ним же тільки декілька бійців.
Проте прорвався,
розбивши панське кодро,
крім того,

з бою виніс кулет.
Це він забрав Городло і Скородло,
він бив панів і кидався вперед.
А східний фронт пройшов тоді Шумилов,
людина сили волі! Він ішов
і ший білій наволочі милив,
країні Рад віддавши всю любов.

З них не один у світ старий таравив
напором зброї, наче буревій.
Але сьогодні рани ветеранів
мов прапори, нагадують про бій.
Ідуть полки у синяві глибокій.
Усі старі — серцями молоді.
На зброї в них висвічується спокій,
як у боях висвічував тоді.
Осітнє сонце променами славить
парад синів Республіки.

Синів,
що зберегли юнацьку радість навіть
від бойових, грозою повних, днів.

Вібруй же, сонце!

Кидай на плакати
увесь вогонь, та сили не згуби.
Оці полки навчилися плекати
озброєну культуру боротьби!

БОЙОВЕ ЛІТО

Ішли полки шиковано по прорізах алей
тоді, коли святковано славетний ювілей.

То бійці й командири проносили честь,
як дитя задоволена мати.

Виростала звитяга із покликом „єсть“
щоб добутого стяга тримати.

По землі шелестіли листочки падкі,
простеляя бійцям візерунки.

Хвилювання кашкетів і полиск підків.

Командири з командою: Струнко!

Навколо перекатами — уздовж на всі бори —
наметами строкатими вляглися табори.

Кулемет, і гвинтівка, і гострий багнет,
і гармата — це втілення моці.

Наші радощі й гордощі кожний збагне,
як ознаку найвищих емоцій.

Над алеями глици соснові, мов дах,
чистота між дерев урочистих.

Я в оцих таборах, у стрілецьких рядах
став бійцем і свідомістю вистиг.

Це фрунзівська дивізія — вся мужність і порив.

Це фрунзівська дивізія — шерехи снайперів.

День-у-день навчання. Молодецька

стрільба

на повітрі й на теплому сонці.

Тут у тирі, де сонячний зайчик стриба,
з нас ростуть бойові оборонці.

Всі полки, всі бійці за висоти учби
наполегливо билися завше.

І мене непокоїла думка: „Хоч би
не промазати, неправильно взявши!“

Напружуються мускули: — Не схибити б лишень!

Але всі кулі хрускали, дірявили мишень.

Теплий шепіт гілля облямовує тир.

Тиша кулі ковтає і стогне.

До бійця, що не вцілив, іде командир
і в бійцеві запалює вогник.

Він повторює сотні деталей учби,
щоб поцілити в яблучко завше.

Непокоїла кожного думка: Хоч би
не промазати, неправильно взявши!“

Бо той, хто кулі висіє, не вдаривши у ціль,
плямує всю дивізію, весь полк і всіх бійців.

А коли нахиляється близько до нас
поцяцьковане зорями небо,
то дивися: з сутінням іде вночіас
буйна радість і пісня до тебе.
Зашумує піснями і танцями ліс.
Так ніколи й ніде не буває.
Я з боєцького кола й додому приніс
почуття, що піснями безкрає.

ВИСОКА МОЛОДІСТЬ

Двадцятому МЮД'ові

Вересень по паморозі вибіг
і мене поквалливо збудив.
Я схопився, стримуючи вибух
дивного захоплення,

бо див
справді безліч!

Молоде світання
пропливало радо по землі.
Віддали знаменами вітання
вежі на величному Кремлі.
Бачу:
Сталін в далі неозорі
п'ятикутні зорі засвітив.

Як сигнали, вибухнули зорі,
щоб на площі й вулиці світів
виходжала молодість висока —
молодість тривожної доби,
що у хвилі виступів із ока
не спускала справи боротьби,
щоб себе не дати на поталу
світові старому потойбіч,
де кривава паща капіталу
і фашизму проклятого бич.

* * *

... На сторінку витвірної книги
день зійшов і дію народив.
І Москва,

і Київ,

і Чернігів
виступають єдністю рядів.
Незборима волею шереха
випростала силу молоду.
Наша юність вільна й безберега
зацвіла в святковому ладу.
У руках, на прапорі й у серці
наростає мужність і снага ...
Прочинились вимріяні дверці,
де летять одважні стратосферці,
і шумлять челюскінці в снігах.
Лава дише славою походів,
де творили диво юнаки.

(... дирижаблі ...
крига ...
літаки ...)

Всі ми знали,
звідки то походив
подих слави буряний такий.
Про польот заспівували хлопці —
і про це співали не дарма.
Серед нас Каманіни й епропці,
та, на жаль,

Усискіна нема.
Ми його увічнили любов'ю
і внесли в пісенні буруни.
Щоб цвісти юнацькому здоров'ю,
треба вміти зброєю і кров'ю
нашу батьківщину боронить!

* * *

Батьківщино!

Землями твоїми
ми йдемо і славимо тебе.
Ось кордону зводи.

А за ними
димові завіси до небес.
Там, де Гітлер край середньовіччя
воскресив і слізьми напоїв,—
славна юнь
своє двадцятиріччя
понесе в серцях і на обличчях
на широкі згарища боїв.

Молодь світу зводиться до бою,
щоб зростати вільними людьми,—
щоб розбить дошенту боротьбою
пекло свастик, гноблення і тьми!
То ж кривава свастика зажерла
стільки люду нашого.

За люд
піднялася молодість — і жерла
прогриміли визвольний салют.
Світ гримить боями!
На погоду
зійде сонце вибуху нараз.
Світ гримить сьогодні від походу
юнаків усіх країн і рас.
Всі вони поривами однакі,
всі вони ненавистю міцні.
Всі вони:
і німці,
і поляки,
і австрійці,
і чехословаки,—
всі вони зведуться до борні.
Вся земля зведеться воедино,
всі народи світу
прогримлять,
що для них єдина батьківщина —
батьківщина рідного Кремля!

НОВОРІЧЧЯ

А. Кацнельсонові

В одчинені двері засніжених вулиць
вривається вітер гулкий
і тихим деревам, що злегка стенулись,
полоше пухнаті гілки.
У подувах вітру, жарких і морозних,
вирує гримучий струмок.
Це ми в новоріччя підносимо розмах
кохання, пісень, перемог.
Струмок розростається в повне річище
і повіддю в місті гуде.
Довкола гримить і підводиться вище
пісенне життя молоде.
Пісні новоріччя! Вони по заводах,
по вулицях міста й катках.

І мати дитині, відчувши цей подих,
співає нового котка.

І я, і кохана, що йшла біля мене,
звертали на інше мотив.

Заводили пісню про поле зелене,
хоч долі свіжок шамотів.

... Ми йшли по морозі. Повітря напруге
котило довкола пісні.

Вставали, неначе народжені вдруге,
простори міські сніжані.

Важкі верховіття каштанів розпуклих
сх ляли рясний снігоцвіт.

Я чув, як проходить перезва Республік,
і в неї вслухається світ.

Дроти набиндовані, повні й повислі,
пронесли силу вістей

про те, що країна високої мислі,
як серце шасливе — росте!

Велика Республіка радістю дише,
співа новоріччю пісні.

Іде шасливіше життя й молодіше,
ніж наші перейдені дні.

Ой, скільки облич і ясных і веселих
звернулось до тої руки,

що раптом підносить наповнений келех
за наші шасливі роки.

Це в кожній квартирі, це в кожній кімнатці
стрічають життя новоріч.

Країна підводиться. Скоро дванадцять.
Це видно по сяйву облич.

Ми йшли по морозі. Повітря напруге
котило довкола пісні.
Вставали, неначе народжені вдруге
простори міські сніжані.
— Ти чуєш, мій любий, сьогодні над містом
пісні незвичайні брелять?
Ти бачиш, як місто стає урочистим,
надівши святкове вбрання?
— Я чую, кохана, хоч це тільки можна
відчуту чуттями всіма,
як містом іде молода й переможна
небачена досі зима.

Музична зима! Безгоміння й мигтіння.
Літають лапаті джмелі.
Сніжить — і на землю спада многотіння
і мовчки ляга по землі.
В одчинені двері засніжених вулиць
вривається вітер гулкий
і тихим деревам, що злегка стонулись,
полоше пухнаті гілки.
Це вітряний подих мого новоріччя
пронісить чуття запашне.
Я жадібно милу цілую в обличчя,
а мила цілує мене.
Та наші юнацькі міцні поцілунки
тоді ж обірвалися вмиль.
Над світом почулось, як радісно й лунко
кремлівський годинник гримить.

Дванадцять годин! І нестримано грима
пружинисте серце моє.
Це мужність приходить з ясними очима
і руку мені подає.
Вона повела нас по місту новому,
дала мені пісню нову,
таку неповторну і ніби знайому,
якою я завше живу.
Ходили по місту, де кожний будинок.
як щастя нового буття,
а кожний утинок путі, як утинок
мого молодого життя.

БАХМАЧ, ДАЧНА, 41

Прісі Махно

Знаю —

ти спиш

по - дитячому міцно і солодко.

Навіть Адочка змовкла,

і Пудель за вікнами стих.

Ось, до речі, про Аду —

про наше чорняве золотко:

може „каже“, що я не люблю й почуттями остиг?..

Я люблю, як завжди.

Ця любов молода не остигла.

Вона цвітом цвіте, досяга незвичайних широт.

Бо міцна, як вино,

Не сказати про це у рядках
заялжених віршиків - од.

Я сиджу і пишу.

Я ще довго - предовго не спатиму.

Юно Харків шумить, колісаючи серце мое.

Всі будинки навкруг

постають валунами горбатими.

А вокзал

поглинає людей —

і гуркотом віддає.

Харків глушно шумить,

облямований цятками світла, —

він величний такий,

цей нащадок прадавніх віків.

Із глушинного міста

прекрасна столиця розквітла,

вся просякнута

творчою радістю

більшовиків.

А до Жовтня це місто, —

і цвіллю, і вогкістю пахнучи, —

не втішало красою.

Задушні були времена ...

Запевняю: після

будуть зміни великі і в Бахмачі,

в Конотопі,

в Пирятині,

в Дочі,

в Ромнах.

ПІД ТЕПЛИЙ ВЕЧІР...

Земля парує.

Пара за куші пливе.

Лапата пара й сиза, ніби сталь.

Вона така відчутна,

як ушипливе

шугання вітру, кинутого в даль.

І так завжди,

як зійде віко місяця,

під теплий вечір тихої весни,

юнацьке серце квилить і комизиться,

неначе снить старі кошмарні сни.

І так завжди!.

Завжди і з того ж приводу
легенький сум никає на виду.

Візьму ж цей сум, на чисту воду виведу,
подам його, мов пензлем наведу!

Простягся шлях.

Повільно й ніжно мружиться

У теплу даль тривожне віття вій.

Простягся шлях.

Простягся й не ворушиться

хвилястий шлях

мій власний

життьовий.

Стара верба над шляхом важко хилиться.

Із верховіть сповзає чистий шум.

Безсилий відблиск місяця на вилицях,

понурі тіні — цвіт вечірніх дум.

О, тіні суму!

Марно тут нависли ви!

Я вас порву, зожмакаю, зомну!

Уривки дум змінюються на вислови

і розвівають темряву сумну.

Це грізний сум!

В мені нема занепаду.

Нема й нудьги. Не бачити її.

Навкруг — весна.

Весна пісень і щebetу
веде на згадку давності мої.

Мені завжди про давноші нагадує
весняний шум вербових верховіть.
Було колись ...

Ми йшли попід оградою
повз кладовище в церквцю говіть.
Цілуй хреста.

Цілуй трухляву біблію.
Впивай покуру в пахощах святинь.
Я ще й тепер, коли згадаю, — виплюю
церковний мед, немов гіркий полинь.
Ми всі росли,

церквами покалічені,
мов під мороз прибиті деревця.
То не прожиті роки —
тільки лічені!

То з сповитка зачерствілі серця!

Від того й сум ...

Уже дожив до юності,
але в дитинстві ніби не пожив.
Он діти йдуть —

Такі веселі, в'юнисті.
Пізнав між них маленьких небожів.
Вони в серцях несуть ясні веселощі,
несуть весну пісенну й молоду.
Весна життя!

В розквіченому селищі
росте народ інакшого ладу.

Ми йшли підряд.

В ясну весну дивилися.
Щасливі лні. Щаслива дівчора.
Щасливий відблиск місяця на вилицях.
Щаслива мати вибігла з двора.

Широкий шлях.

Повільно й ніжно мружиться
у теплу даль

шасливе віття вій.

Широкий шлях.

Простягся й не ворухиться
широкий шлях

мій власний

життьовий.

АСФАЛЬТ

Масним асфальтом,
що приховує запах весни,
повз гарячі будівлі
потом облитого літа
ти ведеш мене, нісне ...

Л. Первомайський

Впірнувши в вир проміння з головою,
ми йшли по місту в сяйво далини.
Пора жари

Й високого розвою
несла довкола подихи весни.
На розі — нелад.

Вулиця плямиста
шугала геть у сполохах авто.
Усюди мліло літо, а для міста —
весна розвою ...

Вдягнуті в пальто
з дошок і цегли — зводяться будівлі.
Їх не простудять протяги - вітри.
На зводах стін,

і долі,

й на покрівлі,

і де не глянь, — видзвонюють майстри.
Ми йшли по місту сонця, а за нами
вганялась яра зелень по путі.
Ось ми йдемо між тими казанами,
де закипають варива круті.
Повітря пахло випарами варив,
над нами грались диму вихорці.
Сплетіння сонця й зелені бульварів
тримало місто в радісній руці.
Бульвар.

Гілля сплітається.

Між плетив

звивався дим і високо синів.
І я в диму товариша загледів
поміж людей, дерев і казанів.
— Зажди, кохана! Тільки на хвилинку
я підійду до друга ...

Та й пішов.

Ступив на свіжу встелену шкоринку,
лишивши там узори підшов.
Це й справді він.

Мій харківський товариш.

Я постеріг іздалека його.
— Так ти вже тут?

І знов асфальти вариш
для світлих вулиць
Кієва мого ?
І потиск рук. І посміхи привітні.
І поспіх мови. Ніколи обом.
Він гомонить,
нап'явши м'язи мідні.
Над нами дим клубочиться стовпом,

... Я знав його як сина й патріота
гладеньких вулиць Харкова.

А це
дивлюся — й тут іде його робота :
мінє кожній вулиці лице.
Було це, каже, влітку на пероні,
як вирушали з Харкова. Тоді
у квітах, співах, сьйві й передзвоні
під грім — ура! — проходили вожді.
Состав рушав.

Осяйністю посмішки,
вожді прощались, їдучи звідтіль.
Він був ладен

піти за ними пішки,
хоч знав, що звідти майже сотня миль.
На це були підстави і причини :
він знав, що друг народу й дівтори
сади прекрасні широко прочинить
і заквітчає квітами двори
в новій столиці — в Києві.

Точніше,
відкриє навстяж київські сади.
Від цього місто стане зеленіше,
як Харків став

довіку,
назавжди.

Мій друг прибув, щоб рівно вистеляти
простори вулиць радісних — і щоб
творити з тим, хто вмє відчиняти
сади життя. То вождь і виконроб.

Світила сьйвом радісна столиця.
І мій товариш вигукнув нараз :
— Стелись, асфальте, рівно простелися,
світись скрізь дзеркалами для нас!
... І ми пішли. Димок позаду танув.
Шумів асфальт, прославшись навікл.
Жовтозелене полум'я каштанів
черкало злегка сизий небосхил.
Над нами сонце згойдується, наче
мільйоновольтна лампа привисна.
Асфальтне лоно, тепле, аж гаряче,
весною пахне.

Це таки весна.

Весна столиці.

Ми йдемо по гладі
блискучих вулиць,

вигинів

і площ.

У цій красі, відрадності, принаді
спада проміння

рясно,

ніби дощ.

Зайшли у сквер. Вітрець гуляв у квітах.

Довкола свіжий подув, а не тлінь.

В асфальті,

квітах,

травах соковитих —

любовна праця творчих поколінь.

ПРЕКРАСНИЙ ДОЩ

Читаю, сидячи.

З цікавості згораю

і наслухаю грому рівний рев.

Широти розділів „Утраченого раю“

ще й шум дощу в гушавині дерев.

Мене захоплює романтика майстерна.

В мені гримить поеми повний тон.

На хвилях творчості

тримав настійно стерна

цей ромавтичний велетень Мільтон.

Мене погойдує,

неначебто в колиці,

мені кортить пробратися туди —
в гаряче пекло —

    й глянути на місці,
як Сатану вислухують чорти.
Задуха прискає з пекельної долини.
Сірчаний дух.

    Шкварчання сковорід.
Промова Сатани
    сміливо й грізно лине.
Уважно слуха весь чортячий рід.

Задуха прискає з пекельної долини,
немов би поруч. Справді це, чи сон?
Це не пекельний дух.

    Це до кімнати лине
в моє вікно наснажливий озон.
Спадає тиснення мільтонівських емоцій;
зникає пекло ...

    Вийшов я надвір.
Бує світ.

    Життя на кожному кроці.
І вже поема, ніби поговір.
Іду по дворищу і широко вбираю
міцний озон.

    Забулися пісні
широких розділів „Утраченого раю“,
які чужими видались мені.
Бує все навкруг.

    Здається, ні до чого

Задуха пекла й мова Сатани.
Ось дощ випростує свої бучаві ноги,
ось небо вигнулось і простір сутенить.
Краплини повинню всю поросьть оросили.
Це дощове вибагливе шиття.
О, скільки радощів,

    довершеності
    й сили
в оцей поемі справжнього життя!
По всій околиці дощило.

    Де не капне,
то буйним лиском прискає трава.
Природа радує.

    Це все живе й привабне.
Це в хороводі смуга дворова.

Гроза одкочувалась широко й прекрасно,
і шум дощу поволі даленів.
Колося гнулося.

    Спадали краплі рясно.
Волога линула в обійми до ланів.
Колося кланялось.

    Воно жадало соку.
Дивилось приязно на краплі дощові.
Стіну житів, напружену й високу,
хитав вітрець. Жита немов живі!

Так починалася поема.
    Власне повість
про все життя — життя полів моїх.

Пружинить серце.

В ньому поступовість
ритмічних сил, високих і дзвінких.
Гроза одкочувалась широко й прекрасно,
і шум дощу поволі даленів.
Колосся гнулося. Спадали краплі рясно.
Волога линула в обійми до ланів.
О, земле радощів!

Вологою налийся!
Краплини світлі широко вбирай!
Наперекір запевненням англійця
я напишу про тебе, як про рай.
Рай одвойованих земель і рай відроджень
людей і трав, просторів і небес.
Це рай невтрачений.

Набутий нами.
Отже,
про це й пишу ...

Дощ одбував і сєз ...
Дощу хрещ'ятого не видко і не чути.
Лиш захід сонця хмарами підпух,
Дощу прекрасного ніколи не забути.
Шумлять жита ...
Лопочеться лопух ...

Т. Г. ШЕВЧЕНКОВІ

Палкі слова й тепер так само
із нами поряд.

І щораз
туман романтики й Оксана
стають яснішими для нас.
Що москалів картав словами,
то, може, й помилка була:
Оксана йшла не з москалями,
вона з солдатами пішла.
А серед них, серед солдатів
були всі нації,

коли
кохану ти назавше втратив,
бо долюбити не дали.

Та це, здається, неминуча
данина часові.

Після
ти кликав дерти на онучі
всі багряниці.

Ти прокляв
гетьманство й панство
всіх народів
і за визволення стояв.
Ти кляв того,
хто верховодив,
хто щастя людності забрав.
І цар хотів себе опростать,
тебе загнавши в чорний форт.
Занадто випростав ти постать
ще в товаристві мочиморд*.

Тобі здавалося, що друзі
проносять мрії молоді.
Та катуванням і нарузі
тебе запродали тоді
пани Куліш і Костомаров —
твої запеклі вороги.
Ти ж про широку волю марив
для всіх трудящих навкруги!

У їхню щілинку не вліз ти
таким великим бунтарем.

* Так іноді звали себе учасники Кирило-Методіївського братства.

І вчора націоналісти
знущалися над „Кобзарем“!
Ця наволоч так само краде
твій запал тричі бойовий.
Ти весь,

великий демократе,
для них далекий і чужий.
Ти не звикався лізти плазом,
ти випростовувався —
й разом
співав пісні про боротьбу.
Ти волю мав дороговказом,
ти наш, ти нашим завше був.

Ти ніс пісні про славу правди,
а правда кров'ю запеклась.
На ті часи ще не зазнав ти,
що правда є —

робочий клас.
Твое бажання щастя й волі
сьогодні здійснило життя.
Уже й лани широкополі,
а все старе — без вороття.
Єднання націй щастя творить
і волю справдішню несе.

На всіх язиках все говорить
там, де раніш мовчало все.

Там, де сиділа панська можливість,
де наживались куркулі,—
так як і скрізь,

росте заможність
в твоєму рідному селі.
Тебе, співця трудящих, славить
країна волі повсякчас.
Достойні пам'ятники ставить
народжений боями клас!

МОЯ ОСІНЬ

Розчинивши вікно, я почув наростання музики,
ніби радіо всесвіту в тиху кімнату включив.
Це тремтливе проміння еднається з дзвоном осики,
і пташок, і садів, і струнких журавлиних ключів.

А коли журавлі починають бентежно курликать,
знаменуючи осені впевнену й мужню ходу,—
відчуваю неспокій, спираюся стиха на лікоть,
заколісану голову в теплу долоню кладу.

Наслухаю мотив і слова журавлиної туги.
Але як розгадати? Мов загадка, лине вона.
Може, їм до вподоби всі наші горби та яруги,
може, їм найрідніша моя батьківщина ясна.

Та хіба тільки їм! Це ж і всі перельотні пташини ніби сумно дзвенять, летючи під чуже прикриття. Це дорога на південь. А в нас вистигання ожини, вистигання людей, вистигання плодів і життя.

Справді, що може бути сумніше пташиної долі: покидати мій край у розвої нові краси дивовижної осені? Птахи під небом, а долі стільки щастя й довілья, такі молоді голоси!

Це музика життя! Це надворі святковість осіння. Я виходжу в сади, щоб відчути повніше життя. Перельотні пташки ... Розумію сумне голосіння ... Проводжаючи їх, надсилаю своє співчуття.

Вечоріння приносить широку й терпку прохолоду і звабливо веде аж за місто на пагорби десь. Відкривається простір. Це осінь, хороша на вроду. Це пора вистигання, найкраща пора для сердець.

Я за місто дійшов. Ідучи по стрімчастих бекетях, я вдивлявся на небо, прекрасне в осіннім добрі. В небі важко пливе зор поважний і вистиглий кетяг. Все внизу вже достигло, а зорі достигли вгорі.

На землі перед мене встеляються тіні прозорі. Не такі, як звичайно — можливо, це тінява зор. Думка думку приносить. Згадавши знечев'я про зорі, я згадав про минуле — і спомини стали в узор.

Я в дитинстві блукав і шукав провідної зірниць між вистиглих зор, що по небу пливли восени. Але зорі спливали, рожеві, немов полуниці, не було провідної — і в серці лишалися сні.

Я блукав і шукав. Але це не була винятковість. Отака була до я всіх подруг і друзів моїх, Вистигала природа. Довкола ставала святковість. А для юних — безвихідь. Життя не голубило їх.

Ми шукали шляхів, та ніхто і ніде не знаходив. Ми ще вірили в щастя й шукали зірниць провідних. Переходи зірниць ... Може й сотні таких переходів. Зорі глухо мовчали — не чути нічого від них.

Скільки гинуло мрій десь під осінь в закинутих селах! Це закінчення школи. Хоч би вона більша на клас. Уже й до міста пора, та воно тільки в мріях веселих. Зводи школи міської були неприступні для нас.

Постає бездоріжжя ... А час посувається, лине ... І немає шляхів. І рушають у безвість усі. Молодече життя проминає, немов журавлине, в перельотах — шуканнях шляхів по осінній росі.

Ось чому я пташкам співчуваю під час перельоту. Це нагадує наше колишнє пташине життя. Ми чекали на осінь, на світлу й ясну позолоту, і як птахи летіли шукати собі прикриття.

Перельоти і зльоти! За зльотами крилися спади.
Многоріччя блукань по тернистих осінніх стежках!
Ми, можливо, й тепер не лишили б у світі блукати,
коли б осінь новітня для нас не розпростала шлях.

І коли я пригадую прикрощі тої старої
тричі клятої осені,— наша світлішає враз.
Ось вона постає, виростає в новому розвої,
переповнена щастям! Голубить і радує нас.

Я закоханий в осінь! Від подиху осені радий.
Радий з того, що ліс розлистався й поволі пожовк,
що новий морозець розцвітається, нібито радий,
що трава перев'яла — зачісана, нібито шовк.

Радий з того, що жовтень добірною пожовтю вишив
всі ліси і гаї, всі плоди і шовкові луки.
Радий з того, що друзі приходять до шкіл і до вишів
що вони щасливіші стократ, ніж усе навкруги.

І по місту моему проноситься радісний гомін.
Я стрічаю на вулицях тисячі друзів моїх.
Забуваються прикрощі давньої осені. Спомин
про колишнє життя десь у заглибі серця заліг.

Двері навстяж відкриті! Не слід вибиватися „в люди“.
Вирушай у життя! Двері навстяж відкриті! Іди!
Так збуваються мрії... Домріяно спомин... І чути,
що й музика природи війнула на інші лади.

ЗВІТ ПРО МАНДРИ

1. ЛИСТОВНИЙ ПРОЛОГ

Минали облогу соснову
і мчались у безвість. А дим
вертався до Харкова знову
потоклом важким і густим.
Здається, що зроду хоробрий,
поривний, грімливий експрес
прожогом порине за обрій,
півравши завісу небес.
Як повняться водами плеса,
так повняться тьмою степи.
Колеса. Колеса. Колеса.
Стовпи. Перегони. Стовпи.

Вологою вересень віяв,
спросоння вітрами свистав,
звіваючи темряву. Київ
стрічав на світанні состав.
Зів'яли поволеньки зорі,
мов квіти в саду восени.
Вже й сутінки, ледве прозорі,
осіннє світання сиניתь.
Та я не збирався про сині
світанки писати. Це так!..
Сьогодні вже треба Прісині
почати з дороги листа.
Ой, подорож! Це ж уже друга.
Підводиться радісний день.
Листую до любого друга,
супутниці щастя й пісень.

2. УРИВОК ЖИТТЯ

Мерехтіння крапчатого неба
зашугало сторчма в далечінь.
Знову так випадає, що треба
листувати в вагоні вночі.
Та мене під покрівлюю ночі
так і тягне писати про день.
Розлягаються співи жіночі,
сонце бабине літо пряде...
Думав — пам'ять моя нікудишня,
а вона показала, що ні.
Всі деталі минулого тижня
підвелись на ясній площині.

... Показались будівель острішки,
як уже зайнялася зоря.
І зайшов я до Качура Мишки,
комсомольського секретаря.
Ми ж із ним уже давні знайомі,
та сьогодні зустрілися лиш.
Ночували на житній соломі,
де, здавалося, спить міцніш.

На світанні були ми на полі,
де жіночі дзвінки глоси.
На плантації никло поволі
передранішнє сяйво роси.
Ще й туман понад нивами виснув,
та вітрець його витис і стер.
Привітавши копальниць, потиснув
їхні руки, як руки сестер.

Сонце й пісня !

Копальниці в полі !
Пелехата ботвина рипить.
Тільки дехто змахне мимоволі
краплі поту, мов краплі ропи.
Ось вони, підіткнувши подолки,
на просторах полів запашних.
Піонерки були, комсомолки,
навіть літні жінки поміж них.

Ці дівчата життя своє люблять,
тричі вільне, ясне, молоде,
ці дівчата врожаї голублять
день - у - день,
день - у - день,
день - у - день !

... Та відрядження вже проминуло,
і мені віряджатися час.
Качур Мишка прощається чуло,
обіцяє прибути до нас.
Руку щиро потис.
Надвечір'я
впало вохкою тьмою навкруг.
Покотилась підвода з подвір'я,
де лишився товариш і друг.
От і знов у вагоні.

Охоче
поділяюся радістю стріч.
Паровоз переможно грохоче
і навиліт пронизує ніч.

3. ПОДРУГА

Третій лист народжується. В ньому
я тобі по щирості повім
про мою сьогоднішню знайому,
що зросла на лоні степовім.

Оглядавши сходовінь гушаву,
ми брели в шамкій озимині;
а вона ж кущилася на славу
та на щастя людям і мені!
Так інтимно в полі... Слово честі,
я б ішов без краю, без кінця.
Та сказала подруга на схресті
повертати в напрям Ігульця.

Ми прийшли на вогкість узбережжя
повз пухкі поорані лани.
Нам у ноги слалосся безмежжя
вітру, сонця, річки, далини.
Чарівне стояння над водою
і мені припало до душі.
Випливало листя чередою,
шумували жовті комиші.

Посідавши з нею на шовкову
неживу поборсану траву,
ми вели невимушену мову
про свавільну хвилю вітрову.
Хвиля та оголювала віти,
всі листки жбурляла під ускіс.
Жаль гілля, та й вітру не зловити,
щоб дочасу пагуби не ніс.
І чорнява дівчина любовно
повіла про славу бойову.
Повідала стисло — але повно
все мені постало наяву.
Даль засяла відсвітами бою,
освітивши річку й озерце.
Ніби чув гарматні над собою,
бачив банду, схоплену в кільце.

* * *

Ще коли Махно свою ватагу
по степах Одещини водив,
ось до цього берега зза шляху
насувало справжнє диво див.
Того дня спинилися червоні
спочивати в нашому селі.
Та раптово кинулися коні,
передчувши постріли в імлі.
Наступали з Білої - Криниці
чорні сили Нестора Махна.
Степові зловісні таємниці
тамувала синя далина.

А з села в біноклі пізнавали,
що за сила суне зза гори.
Степ штиками шкiривсь — і з навали
заметляли чорні прапори.
Враз червоні

виладнали роти,
задзвеніла зброя навкруги.
Прогриміли постріли напроти,
щоб не лізла банда в береги.
Вийшли банді карка поламати
й комвезамці нашого села.
І жінота бігла! Наша мати
зброю, кажуть, першою взяла.
Та й попала ж банда в перепалку,
стрімголов котилась в Ігулець!
Ворогами вислали всю балку,
не лишили й сліду під кінець.

Після бою хлопці напували
різномастих коней з озерця,
і жінок вітали й вихваляли
за широку волю, за серця
полум'яні, пристрасні, гарячі,
що на славу здатні в боротьбі.
Жартома порадили до вдачі
командира вибрати собі.

* * *

Розповівши, подруга до речі
додала, що мати про бої
повіддає з радістю малечі,
розгортає спогади свої.
Повідає мати і навчає
оборони краю, бо круг нас
на життя щасливе та безкрає
зазіхають люто повсякчас.
— Я ж і вчусь,

по - справжньому,

по суті —

Вже й стріляти вмію нашвидку.
Ось піду й сьогодні — при колбуді
навчання в стрілецькому гуртку.

І побігла згодом по стежинці
чорноброва подруга моя.
Тишина довкола. Наодинці
захопився спогадами я.

Це й вона виросує безпеку,
як свої розложисті хліба!
Чи під люту хугу, чи під спеку
пам'ятає слово
боротьба.
Вчиться зброю впевнено тримати,
стаючи допіру на порі,
щоб такою стати, як і мати,
як усі прекрасні матері.

4. ДОВІЛЛЯ.

Оце починаю, не знаючи навіть,
чи варто вчетверте писати про те,
як осінь жовтаві степи зеленавить
і в селах довілля під осінь росте.
Це слово про щастя великого люду,
який підіймає довільне життя,
а землю, в минулому кляту і люту,
пестує, вкладаючи всі почуття.
Душевно радіючи цьому довіллю,
я знову листую і знову також
свої спостереження строфами виляю,
де рими постануть як міць огорож.

Щоб стати моїми листами з дороги,
ці строфи влягаються поряд уже.
В вагоні звичайно похитує трохи,
але я листую, мені байдуже.
Пишу, бо на серці незміряна спрага
всі враження взяти в стрункий хоровод.
У пам'яті в мене стоїть Новопрага,
густого туману вшумована брага,
схвильовані вруна й веселий народ.

Дня п'ятого - шостого після приїзду
я був у бригаді на полі. Вона
орала долину таку пиріїсту,
що й ґрунту не видно, сама сивина.
Навколо котилися хвилі по врунах —
давно зашуміли жита й пшениці.
А хлопцям дістався гіркий подарунок —
долина, де важко розборсать кінці.
Я кинув між іншим:— Пошлю до газети,
що в інших озимі, а в вас пирії.
Для всього ж колгоспу погані прикмети,
коли не очистите землі свої.

Робивши в блокноті позначення стислі,
я довго мережив сліди по ланах.
Над нивами спокій. Ще нижче нависла
туманної тиші важка пелена.
Туман осідався — і хвиля густіша
краями шуміла й росла водночас.

Та раптом од краю вломилася тиша
і звідти долинули співи до нас.
Все ближче.

Все ближче.

І чути й не видно.

В густому тумані простору нема.
А спів розлягається широко - швидко.
Нарешті вже й видно. І ціла юрма.
Крокує попереду дядько сивенький,
ще й лад невгамовному співу дає.
І хлопці сказали, що це Лозовенко
гуляє весілля, дочку видає.
Все ближче.

Все ближче.

Та й справді, весілля.

Гукають передні з старим на чолі.
— Заходимось, вирвемо чортове зілля,
щоб хліб красувався на нашій землі!

Вхопилася молодь, а далі за нею
метіллю до діла взялися старі.
Вони дорожили своєю землею,
робили родючими всі пустирі.
Вильмі, чи граблями, чи й пальцями прямо
згрібали до шляху чубатий пирії.
Здіймалася високо пісня так само,
як вихрами рветься стрімкий буревій.
За добру годину скінчили й чекали,
коли вже сівалка своє розпочне.

Спочивши, схопились, і в колі загалу
вони запалили багаття бучне.
Воно спалахнуло, туман пронизавши,
і вигнуло диму тривке накриття.
Здавалося, в ньому згорає назавше
старе, бур'янисте, злиденне життя.

На тому й кінчили. А вже наостанці,
рушаючи з поля, старі й молоді
в густому тумані пустилися в танці
аж сива земля двиготіла тоді!
Старий біля мене. Для нього розрада
мовляти про долю, про поле, про хліб.
Казав, що якби це тепер не радвлда,
вони цього чуда творить не могли б.
Я бачив по мові, що дідове чудо—
це наше сьогодні, ясне й запашне,
яке в мільонах серцями відчудо,
яке підіймає на пісню мене.
Це пісня про щастя великого людо,
який підіймає довільне життя,
а землю, в минулому кляту і люту,
пестує, вкладаючи всі почуття.
Ось цей Лозовенко. Його многоліттю
вже й краю немає. Старий - престарий.
Та тільки заглядить, то й кинецца миттю
до поля, де виткнувся клятий пирій.
Як вирве, то кине й ногою притопче
на битій дорозі в виткій колії.

—Ми погань із поля виводимо, хлопче,
бо ми таки любимо землі свої!

Я думав: тому то нема недороду,
тому то не зраджують наші лани.
Це так виростають із гущі народу
нової країни нові хазяїни.
У дружній розмові під пісню знайому
змайнули хвилини ходи невзаміт.
І вже біля двору я кинув старому
поспішний і теплий прощальний привіт.
—Е, ні! Пострівай бо! Ходімо до хати!
Побачиш довілля й весілля моє.
Тобі ж не доводилось, певне, гуляти,
коли колективець дочку видає?

Аж ось і весела хода молодой,
і я мимоволі ступив за поріг.
У хаті підносили страви й напої
розложисті плесна столів. І по них
од краю рожево світилися вина,
в пляшках чепурненьких, а в центрі стола
погорда й велична постава графина,
що тінню своєю й пляшки застила.
Усього вже повно, та й ще подавали,
Хазяїн сідати запрошує нас.
Широкі тарелі вляглись під овали
масних пиріжків і кільчастих ковбас.

За ними полумиски свіжого сала,
пухкі паляниці, неначе сонця.
Але над усім на столах нависала
винова пахучість ... Ми вже на місцях ...
Тоді зза напоїв, і варив, і печив
підвівся хазяїн і руку простяг:
— Так пиймо ж за того, хто нам забезпечив
це щастя, піднявши колгоспівський стяг!

Та перш, ніж торкнутись вина садового,
ми всі потяглися жагою сердець
до того портрета напроти, до того,
що став як улюблений друг і боєць.
Боєцька постава і лагідний посміх.
Суворя шинеля. Рука за бортом.
Це він одкриває життя по колгоспах,
неначе величний і радісний том.
Тоді я відчув — і напевне встосоте,
як люблять безмірно вождів. І мені
хотілося довго дивитись напроти
на постать боєцьку на світлій стіні.

Р. С. Кінчаю писати.

На просторі степу
виліскують рейки, стовпи майорять.
Спадає сутіння ... По чорному небу
додолу скотилась гаряча зоря.
Дивлюся крізь шибку на дальні простори.
І знов надо мною гойдається дим.

А ніч вилицьовує обіч узори
дротами. зірками, сутінням сідим.
Дорога на Харків. Минули яругу.
Згадалось весілля. Згадався портрет.
А поїзд, неначе символіка руху,
суцільного нашого руху вперед
Приник до вікна і віддався на волю
полів, де потрощено всі рубезі.
По полю, по полю, по полю, по полю,
по полю, по полю, по полю, по полю,
по полю, по полю наш поїзд біжить!

Друкарня ім. М. В. Фрунзе. Харків,
Донець-Захаржевська, 6. Уповноваж.
Головліту 4464. Зам. 1283. Тир. 2250.
4⁵/₈ друк. арк.

Видання № 460. Пап. ф. 62×94—41 кг.
2⁵/₁₆ пап. арк. 1 пап. арк. 41 кг. літ.
Здано в роботу 7-ХІІ-35 р. Підписано
до друку 1-ІІ-36 р.

4/IV-30

36-1400 .